

ПЕРЕСМІШНИК З КАЗВІНА

«Убейд Закані, без сумніву, найвизначніший письменник-пародист і сатирик, народжений Персією...», «Він заслуговує на більшу увагу й вивчення, бо, попри певний цинізм і грубість, його надзвичайна оригінальність і сміливість, здається мені, потребують ретельнішого дослідження, аніж він до цього часу удостоївся», — стверджує визначний англійський іраніст Едвард Браун. Нізам ед-Дін Убейдуллах Закані — повне ім'я письменника: Нізам ед-Дін — приbrane релігійне ім'я, Убейд-уллах — літературний псевдонім. Достовірних свідчень із письменникового життя не збереглося; єдиним певним джерелом служать його панегіричні касиди, присвячені правителям та їхнім візира́м, ліричні вірші, а також літературні антології-тазкіре — збірники біографій з антологічними зразками, не завжди точні, а все ж цінні у своїх свідченнях та повідомленнях. Хамдуллах Мустафа Казвіні (нар. бл. 1281 р.), земляк і сучасник Закані, у своїй «Таріх-е гузіде» («Вибрана історія», 1330) свідчить, що Убейд із роду Заканів, а ті походять з арабського племені хафаджа, — «шановний добродій ходжа Нізам ед-Дін Убейдуллах, якому належать кілька чудових віршів та незрівнянних творів». Народився письменник в останній чверті XIII ст. в селі Закан (звідси його прізвище) поблизу Казвіна, розташованого на півночі Ірану. Він походив зі знатного арабського роду, чиї предки колись перебралися до Ірану. Убейд Закані здобув непогану освіту, що видно з його творів, писаних як арабською, так і перською мовами, і вважався, за свідченням Е. Брауна, «людиною талановитою і вченою, одним із майстрів стилю й чудового смаку», «однією із знаменитостей восьмого століття» (за мусульманським календарем. — *Р. Г.*), «найученішою людиною свого

часу, яка досягла цілковитої довершеності в усяких мистецтвах та написанні книг і трактатів». У сорокових роках XIV ст. поет переїхав з Казвіна у місто Шіраз, розташоване на мальовничому півдні країни, столицю провінції Фарс, де правив під ту пору шах Шейх Джамаль ед-Дін Абу Ісхак Інджу. Шіраз припав поетові до душі більше, аніж його рідне місто Казвін, до якого він навряд чи мав велику симпатію, постійно глузуючи з його недолугих мешканців, — зрештою, цілком несправедливо. Хтозна, чи не з його легкої руки про казвінців пішла слава як про останніх дурнів та недотеп... Слід гадати, шах Абу Ісхак Інджу, покровитель славетного лірика Гафіза (1325–1389), до Убейда поставився так само прихильно, що й відбилося в рядках Закані:

Якщо падишах твій являє прихильність до тебе,
То поза Шіразом шукати вже й раю не треба!

(Пер. М. Ільницького)

Закані ніде не згадує про Гафіза, тож невідомо, чи зналися вони особисто, хоча гучна слава про кожного ширилася цілим краєм, в усякому разі, творче оточення й коло знайомств у них було спільне. Без сумніву, вони були обізнані з творчістю один одного, й навіть є підстави твердити, як це робить іранський літературознавець Мохаммед Муїн, що Закані своїм сатиричним спрямуванням, «своїм сатиричним тоном, ймовірно, впливав на Гафіза». Та, на відміну од Гафіза, який критикував лише людей із близьких йому верств, Закані стрілами сатири не минав нікого, «вдаючись до сміху і глузування, місцями аж надто грубого й сороміцького». Так, у своєму сатиричному маснаві «Муш-у гурбе» («Миша й кішка»), у рядках, що стали приказкою, —

Приємна новина — став кіт богомільним,
Аскетом, Аллаха прихильником вірним!

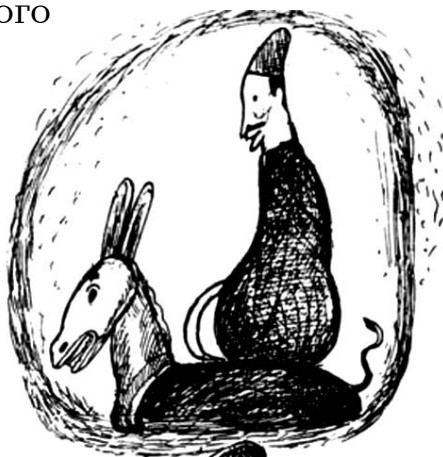
(Пер. М. Ільницького)

ЗАГУБЛЕНИЙ ВІСЛЮК

Одному дурневі загубився його віслюк. Він ходив по вулицях і базарах та все дякував Богу.

— За віщо ти дякуєш? — спитали в нього. — Хіба тобі не загубився віслюк?

— Я дякую за те, що не сидів на тому віслюку. Бо інакше б сьогодні минав четвертий день, коли б і я загубився.

ЧОМУ ВИ РАНІШЕ НЕ СКАЗАЛИ?

Голодний Джуха причвалав до одного села. Він пішов вулицею, сподіваючись десь роздобути якої їжі. Коли чує, в одній хаті плачуть і голосять. А то був помер господар тої хати. Джуха увійшов досередини і сказав:

— Коли дасте мені нагороду, я оживлю вашого мерця.
Родичі покійника понаставлявали перед ним всякої їжі.

Джуха усе з'їв, тоді вони сказали:

— Тепер виконуй те, що ти обіцяв нам.

Джуха якийсь час подумав, а потому спитав:

— А ким був небіжчик за життя?

— Теслею, — сказали йому.

— От біда! — вигукнув Джуха. — Чому ви не сказали мені раніше? Молитва, яку я знаю, не діє на теслів.

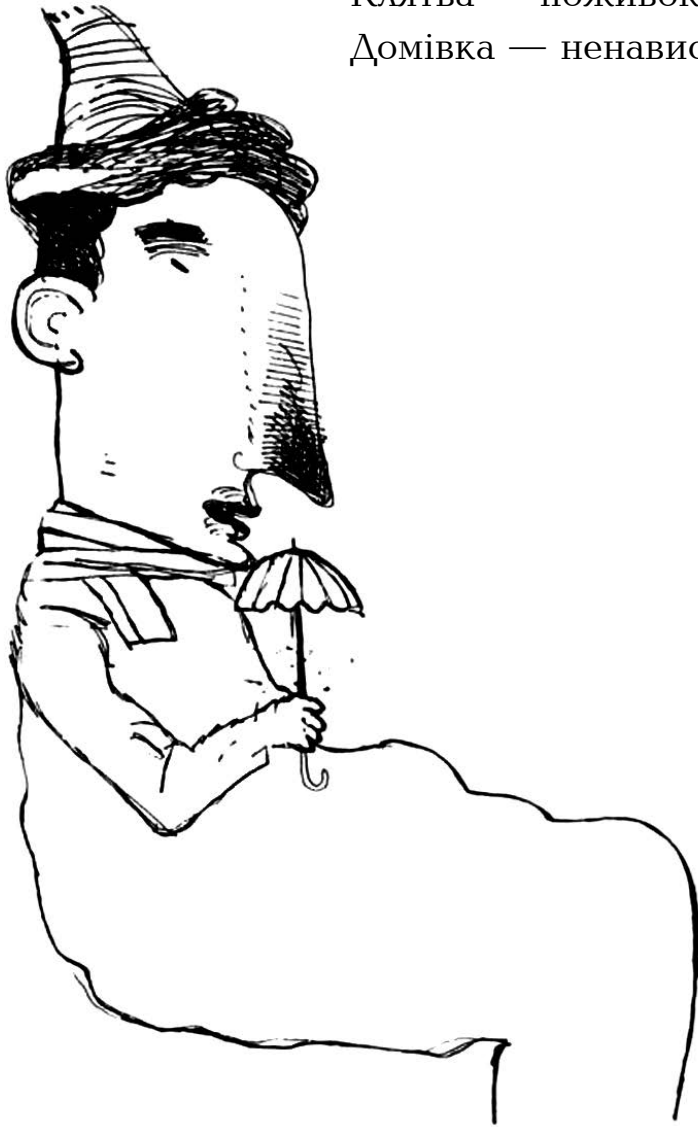

Зима — це нежить.

Клопіт — борг сусіда.

Клятва — поживок брехунів.

Домівка — ненависть через частих гостей.

Добрий чоловік — це той, якому немає до вас діла.
Скромний — це той, хто, кажучи «Немає!», не соромиться.
Залишок боргу — згода.

ЗМІСТ

Пересмішник з Казвіна. Р. Гамага	3
Миші й кіт	11
Шістдесят дев'ять перських історій	53
Прапороносець	55
Посягання на Бога	56
Безсоння	57
Глечик з медом	58
Смак	59
Щит	60
Колодязь	61
Здалеку	62
Заклад	62
Благодайна відповідь	63
Спосіб одужання	64
Голова й нога	65
Око й зуб	66
Навпаки	67
Чалма	68
Ім'я батька	69
Переказ про святого Юнуса	69
Баклажани	71
Кальє	72
Чуму і...	72
Лінощі	73
Переді мною й тобою	74

Що сказав Джабраїл?	75
Загублений віслюк	76
Чому ви раніше не сказали?	77
Оплакування	78
Драбина	78
Сокира	80
Гарячка і шия	80
Дурень і лікар	82
Миша	83
Свавільний управитель	84
Віслюк	84
Крадій огірків	86
Темна хата	86
Бовдур	87
Розгніваний лікар	87
Зуб скнари	87
Брехня	89
Що ти робив?	89
Черевики	90
Лук і стріли	90
Ніч і день	92
Смерть і життя	92
Провина	93
Гирька	93
Борг	94
Сварка	95
Гірка звістка	96
Побажання	97

Ввесь одяг	97
Голодні собаки	98
Тому й сміюся	98
Сволоки під стелею	99
Сідло	99
Дружба	100
Гаряче і холодно	101
Зі мною	102
Відмовка	102
Куди несуть?	103
Ячмінний корж	103
Половина й повністю	105
Лід	105
Волосся бороди	106
Розум	106
Семирічний оцет	107
Комин	108
Хвороба	108
Погроза	109
Переклад п'ятнадцяти арабських оповідань	111
Короткий та ще коротший	113
Медові лакомини	113
Коли на те воля Аллаха	114
Чудовий віслюк	115
Сто способів	115
Собака й лисиця	115
Кінські перегони	116
З повними руками	117

Якщо	117
Одвідини	118
Дурень	118
Ціна одежі	119
Брехня	119
Терплячість	120
Цибуля	120
Вибране з книги «Означення»	121
Вибране з книги «Доповнення»	127
Вибране з книги «Означення» одного мулли . . .	133

